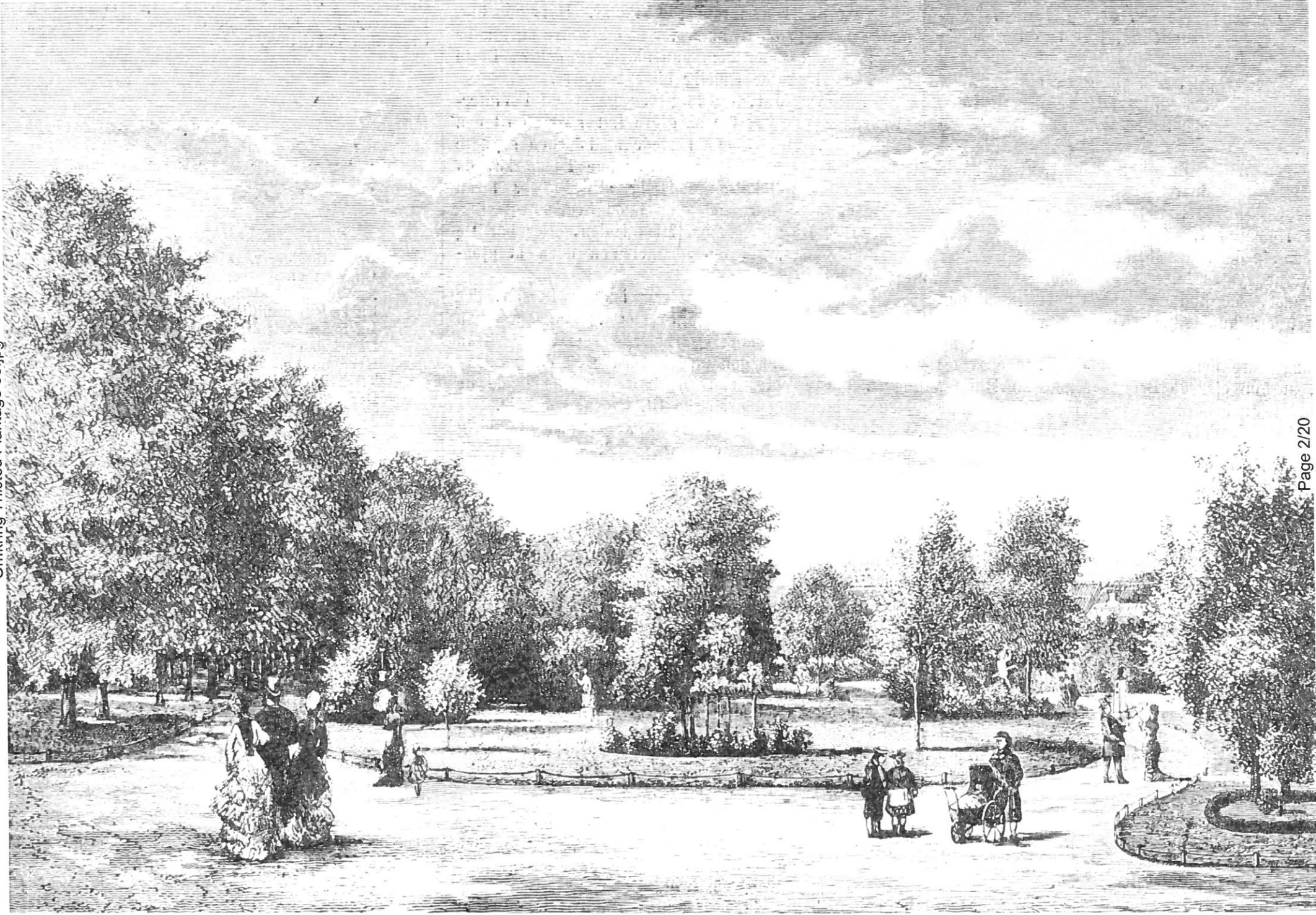

C. BRUNSGAARD

OMKRING THISTED PLANTAGE

Tegning af V. Bloch Suhr.
Thisted plantage 1872. – Indgangen fra Skovgade.

Thisted plantage – Christiansgave er dens officielle navn – har sin oprindelse i 1821, da staten købte arealet. Det lå den gang i landsognet og kom først ved indlemmelsen i 1877 ind under Thisted kommune. Man var på den tid i gang med forsøgsvis at tilplante klitterne ved Vesterhavet med det formål at hindre sandflugt. Der anlagdes så ved Thisted en planteskole, som skulle forsyne klitplantagerne med planter.

Imidlertid mislykkedes disse forsøg i klitterne, og planteskolen kom derfor ikke i ret stor udstrækning til at virke efter sin hensigt. Betydning fik den dog på anden måde, idet amtets beboere her gratis kunne afhente træplanter, også frugttræer. Landskabet i Thy var på den tid næsten træløst, og adgangen til gratis planter betød, at en del haver blev anlagt.

Efterhånden ændrede Thisted plantage helt karakter og blev til et skov anlæg. Thisted kommune fik i 1841 tilbud om at overtage

plantagen på nærmere angivne vilkår – udredning af udgifterne og forpligtelse til at forsyne omegnens beboere med planter. Byrådet turde imidlertid af hensyn til omkostningerne ikke tage mod tilbudet.

Den daværende amtmand, baron Rosenkrantz – efter hvem Rosenkrantzgade har fået navn – fremkom så med forslag om at amtet skulle overtage plantagen. Denne sag gik i orden på den måde, at amtet skulle udrede tre fjerdedele af de årlige udgifter ved plantagens drift og Thisted kommune en fjerdedel. Dette forhold vedrørende udgifternes fordeling eksisterer stadig, men plantagen tilhører altså amtet. Ved kongeligt gavebrev af 11. januar 1844 blev plantagen overdraget Thisted amt mod at »kjøbstadens indvånere bestandig forbeholdes adgang til plantagen som forfriskningssted«. Plantagen blev så døbt Christiansgave efter kong Chr. d. 8.

De plantede træer var da vokset til, og det var et ganske pænt anlæg, som navnlig thi-

Musiktribunen, opført 1894, nedbrudt 1960.

stedboerne satte pris på. I 1842 skrev en lærer i Thisted Amtsavis: Thisted har ikke mange sommerfornøjelser, og det ville være ønskeligt, at der i den kongelige plantage, byens almindelige spadseretour, måtte blive anlagt en lille restaurant med forfriskninger. Når det blev påset, at udskænkning ikke fandt sted efter kl. 11 aften, ville der ingen uorden forekomme.

Ønsket blev også imødekommet, men det vides ikke med sikkerhed hvornår den første skovpavillon var en kendsgerning. – I 1859 averterede restauratør G. Meyer, at han i plantagen havde åbnet dansepavillonen »Flora«. Det var »en elegant og rummelig pavillon med beværtning af alle slags drikkevarer og forfriskninger for såvel damer som herrer«. Det har dog nok været et noget primitivt foretagende. 1865 averterer restauratør H. Andersen, at der ved årets grundlovsfest vil være opstillet en smukt indrettet dansesalon med lærredstag i plantagen, rummen-

de 300 personer. 1866 averteres om høstfest med dans i salonen ved Thisted plantage – hvis vejret ville tillade det. Denne »salon« har formentlig ikke været overdækket med tag.

Gamle thistedborgere har berettet, at der i halvfjerdserne var en åben danseestrate i plantagen. Folk, der stod uden for, kunne se balgæsternes hoveder, når de hoppede rundt i dansen. Måske var her tale om en lille pavillon uden tag, der hed »Hippodromen« og som lå ved Plantagevejs nordside, omtrent der, hvor »Valmuesalen« senere blev placeret og hvor fordum bispegården, tilhørende Børglumbisperne, lå. Når der var dans i »Hippodromen«, blev der trukket sækkelærred for pavillonens sider.

Mens anlæget var forholdsvis ungt, var der mange besværligheder forbundet med at holde orden og justits. Amtmand Rosenkrantz advarede 1861 i avisen mod vedvarende hærverk, afbrækning af grene, tyveri af udhugst etc., og opfordrede forældre og værger

»Sommerlyst« ca. 1907. Hotelejer Steffen Poulsen (med bowler) står her sammen med sine to døtre, fru gross. Nis-Hansen og fru gross. Zacho. Den lille pige hos dem er Ellen Zacho.

til at yde bistand i bekæmpelsen af sligt uvæsen. Dette synes ikke at have hjulpet, thi det følgende år averterede politimester Schouw, at der fandt skammelig uorden sted i plantagen, bl. a. var nogle buster bleven knust. Flere syndere blev pågrebet, og publikum opfordredes atter til at være med til at opretholde orden.

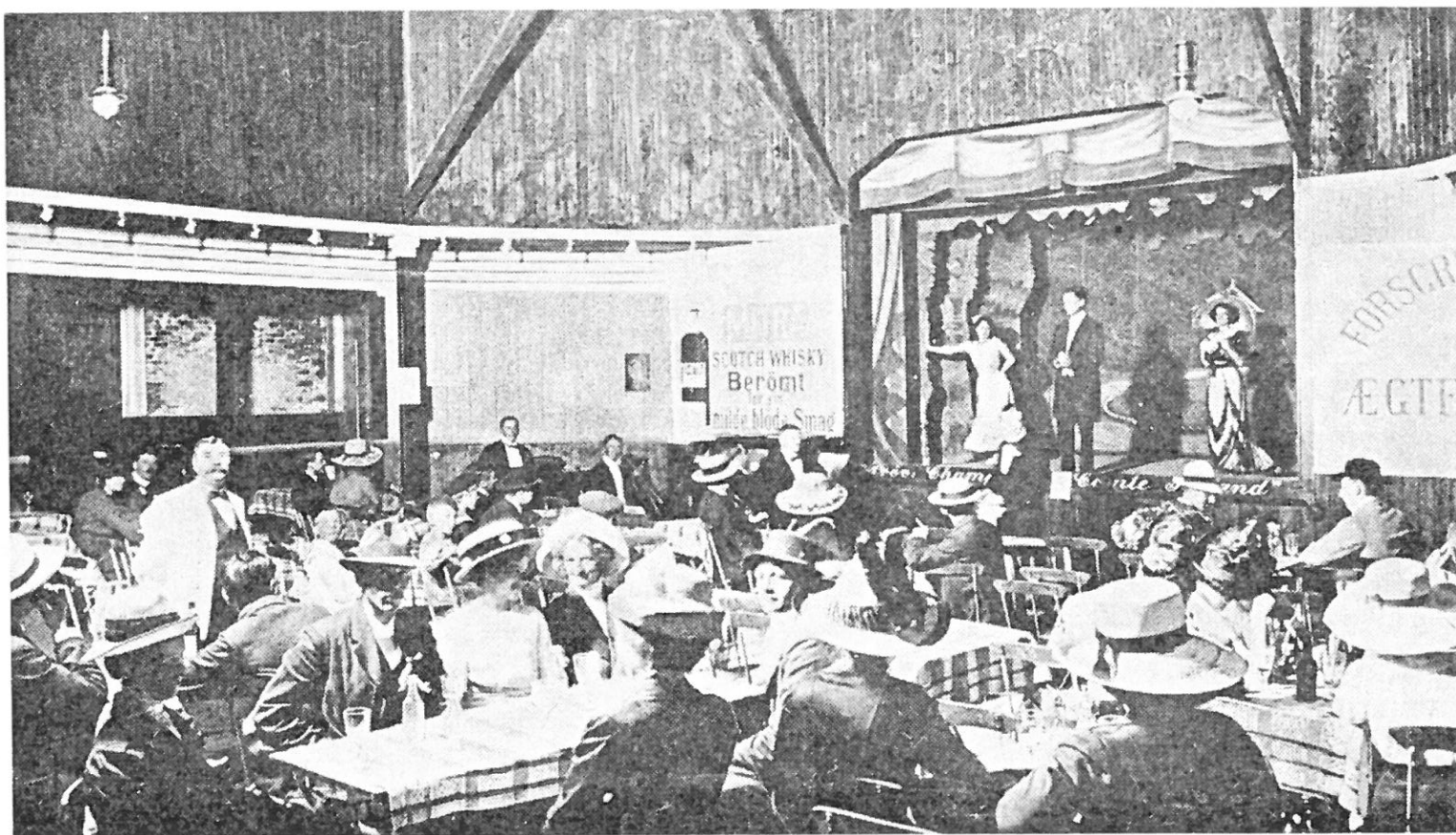
I 1867 var det så slemt, at plantageinspektionen fandt anledning til at bekendtgøre, at indgangslågerne, som den gang fandtes, ville være lukkede og låsede i tiden fra kl. 11

aften til kl. 5 morgen. Denne foranstaltning vakte dog protester, og der blev ytret tvivl om dens lovlighed, idet det i det kgl. gavebrev hed, at der skulle være fri adgang til plantagen. Byrådet kunne heller ikke billige lukningen om natten og ville ikke afholde nogen udgift dertil. Planen blev derefter vistnok opgivet. I 1857 klagede en læser i avisen over, at nogle drenge red rundt i plantagen på mulæsler. Cykler kendtes jo ikke på den tid, men senere har der til tider været drevet ulovlig »cyklesport« i gangene.

FESTER I GAMLE DAGE

Efterhånden blev det almindeligt, at der holdtes fester i plantagen. 1861 averterede restauratørerne O. Jensen og G. Eberhardt: Med høje vedkommendes tilladelse afholdes høstfest i plantagen Christiansgave søndag den 22, mandag den 23., torsdag den 26. og

søndag den 29. september hver dag fra kl. 4 eftermiddag. Festernes begyndelse og slutning tilkendegives ved kanonskud, og under hele festen vil der blive musiceret. Kl. 8 Vauxhall og fyrværkeri, hele plantagen bliver oplyst, forskellige transparenter, høst-

Kunstneroptræden i »Valmuesalen« 1912.

emblem, et sangerselskab forventes. Dans og harmonimusik, forskellige beværtningsstelte og ved dansesalonen et telt med koldt køkken. Adgang til plantagen betales med otte skilling.

I 1865 bekendtgjorde thistedboen M. I. Wilsted – kendt under navnet Markus Malirum – at han pinsedag ville lade en luftballon med båd opgå fra plantagen. Slige opsendelser af mindre balloner fandt af og til sted.

Politiske grundlovsfester, arrangeret af højrepartiet, holdtes gennem en lang årrække, og det var store fester med to eller flere talere, forskellig underholdning, dans og fællesspisning i telt. Først i indeværende århundrede ebbede disse fester ud, men helt op til omkring 1915 kunne andre politiske partier ikke få lov at holde fester i plantagen.

En og anden har ikke været tilfreds med restaurationspriserne, i hvert fald havde »Flere skovsøgende« i 1880 følgende indlæg i avisen:

*Når man en aften vil forslå,
så er det jo rart i skoven at gå,
men hvis man en lille forfriskning vil nyde,
gå bort fra skoven, det vil aldrig*

*du fortryde,
f.eks. en sodavand med lidt hindbærlikør,
hvad mon den koste bør?*

*30 øre var da vist mer end tilstrækkeligt,
men i »Sommerlyst« den koster 50,*

*ja det er skrækkeligt.
Man må derfor for fremtiden holde
sig tilbage
for ej at lade sig ved næsen tage.*

Kongebusterne, af hvilke der findes adskillige, er kommen tid efter anden. I 1873 var det kong Chr. d. 9.s tur. Thisted Amtsavis – på den tid egnens eneste avis – skrev: Vort smukke anlæg Christiansgave har atter fået en forskjønnelse, idet inspektionen til erindring om hs. majestæts tilstedeværelse i plantagens halvtredsindstyvende jubelår (1871) har anbragt allerhøjstsammes buste på et smagfuldt fundament, der er oprejst på en

af unge bøge og blomstrende buskvækster omgivet plads.

En udsigtshøj fandtes ved Tingstrupvej omtrent ud for J. P. Jacobsensgade – anlagt omkring 1900 af konsul N. C. Andersen, der ejede jorderne langs Tingstrupvejens vestside. Fra denne lille høj kunne man se langt

mod vest og ud over fjorden. Højen forsvandt omkring 1920, da bebyggelsen havde lukket af for udsigten. En spadseresti i plantagens vestside langs med Tingstrupvej anlagdes 1892. Den forsvandt ved vejens regulering i forbindelse med bibliotekets opførelse i 1938.

KONCERTER I SKOVEN

Friluftskoncerterne i plantagen begyndte omkring 1850 under nærmest private former. Byens musikdirektør – stadsmusikant blev han kaldt – tegnede bidrag til udgifterne hos borgerne i byen. Det kneb dog at få de nødvendige midler ind, og i 1852 bekendtgjorde stadsmusikant Zangenberg:

Da abonnenternes antal ikke har været tilstrækkeligt til at dække den bestemte sum for hornmusik i plantagen, har jeg herved den ære at underrette d'hr., som godheds-

fuldt har tegnet sig, at der således ikke vil blive leveret musik i sommer.

Det blev dog efterhånden således, at der med kommunalt tilskud afholdtes koncerter hver torsdag aften i sommertiden. I 1888 blev kornettist Nielsen, Viborg, antaget som musikdirektør med forpligtelse til at give seks offentlige friluftskoncerter.

Men der var den vanskelighed, at orkestret skulle spille helt i fri luft, hvilket ikke var rart, når det traf ind med regn og blæst.

Musikerne blev våde, deres petroleumslamper blæstes ud af vinden, og man savnede en musikpavillon. I 1892 tog grundlovskomiteen, som man den gang havde, initiativet til opførelse af en sådan lille pavillon, og den skaffede pengene hertil. Pavillonen blev opført af tømrermester Jens Larsen, Thisted, efter tegning af arkitekt Hoffmeyer, Aalborg, og den kunne rumme en snes musikere. Den første koncert fra pavillonen holdtes den 4. maj 1894.

De to restauratører i »Sommerlyst« og »Royals have« (senere Esplanaden) ydede tilskud, og da Steffen Poulsen i »Sommerlyst« kom med det største bidrag, blev pavillonen placeret, så den vendte facaden mest mod hans etablissement. Det fandt man rimeligt.

På den tid var det musikdirektør Zorn, der forestod koncerterne. Omkring 1900 kom musikdirektør Andersen-Rostrup hertil, og han afløstes 1910 af Chr. Ryming, der var byens musikdirektør indtil sin død i 1938. Hans

efterfølger blev musikdirektør Axel Hansen. Disse friluftskoncerter var gennem en lang årrække meget populære. Af og til blev der også spillet på helligdage. Her mødtes godtfolk af alle slags fra land og by – flest dog naturligvis fra byen – og under koncerten promenerede man frem og tilbage i gangene eller man nød kaffe etc. ved småborde i det fri. Det var særdeles hyggeligt.

I 1938 betalte Thisted kommune 6800 kr. til plantagen for den grund, der blev afstået ved Tingstrupvejens udvidelse, og det var plantageinspektionens hensigt at anvende disse penge til bl. a. en ny og tidssvarende musikpavillon og til regulering af pladsen ved »Sommerlyst«. Der kom dog ikke noget ud af denne plan, men i 1950 var en ny plan fremme om regulering af den såkaldte »runddel« tæt ved Tingstrupvej – en plads, der tidligere blev benyttet til offentlige møder – og opførelse af en musikpavillon i form af en muslingeskal og med betonfundament. Ud-

Fra »Sommerlyst« 1918. Sommerrevyen går over scenen.

gifterne ville blive ca. 26.000 kr., men planen strandede på, at amtet, ejeren af plantagen, var uvillig til at yde noget væsentligt tilskud. Det blev kun til en regulering af runddelen, hvor der blev lavet et smukt parti og hvortil de fleste af kongebusterne blev flyttet. Pladsen blev døbt »Kongelunden«, men dette navn slog ikke rigtig igennem. En ny buste af kong Chr. d. 10 blev opstillet her. En plan om at bygge en ny restaurant ved denne plads blev ikke realiseret, bl. a. fordi Thisted kommune da havde erhvervet den tidligere tyske officersmesse ved fjorden oven

for Simons Bakke og indrettet den til »Strandhotellet«.

Efterhånden som bilerne og radioen vandt terræn, blev der mindre og mindre interesse for koncerterne i plantagen. Der blev i trediveerne holdt nogle koncerter ved badestranden under Simons Bakker, – men tilsidst ebbede det helt ud. Der var heller ikke mere tilstrækkeligt med hornblæsere i byen. Musikpavillonen, der var bygget helt af træ, blev hårdt medtaget af tidens tand, og da den i lang tid ikke havde været benyttet, blev den fjernet i 1960.

SOMMERLYST OG TYRAGER

– Restaurationspavillonen, der var døbt »Sommerlyst«, blev med tiden brøstfældig og trængte til fornyelse. I 1883 ansøgte tjener Møller, hotel »Aalborg« om tilladelse til at opføre en ny pavillon på de vilkår, at grun-

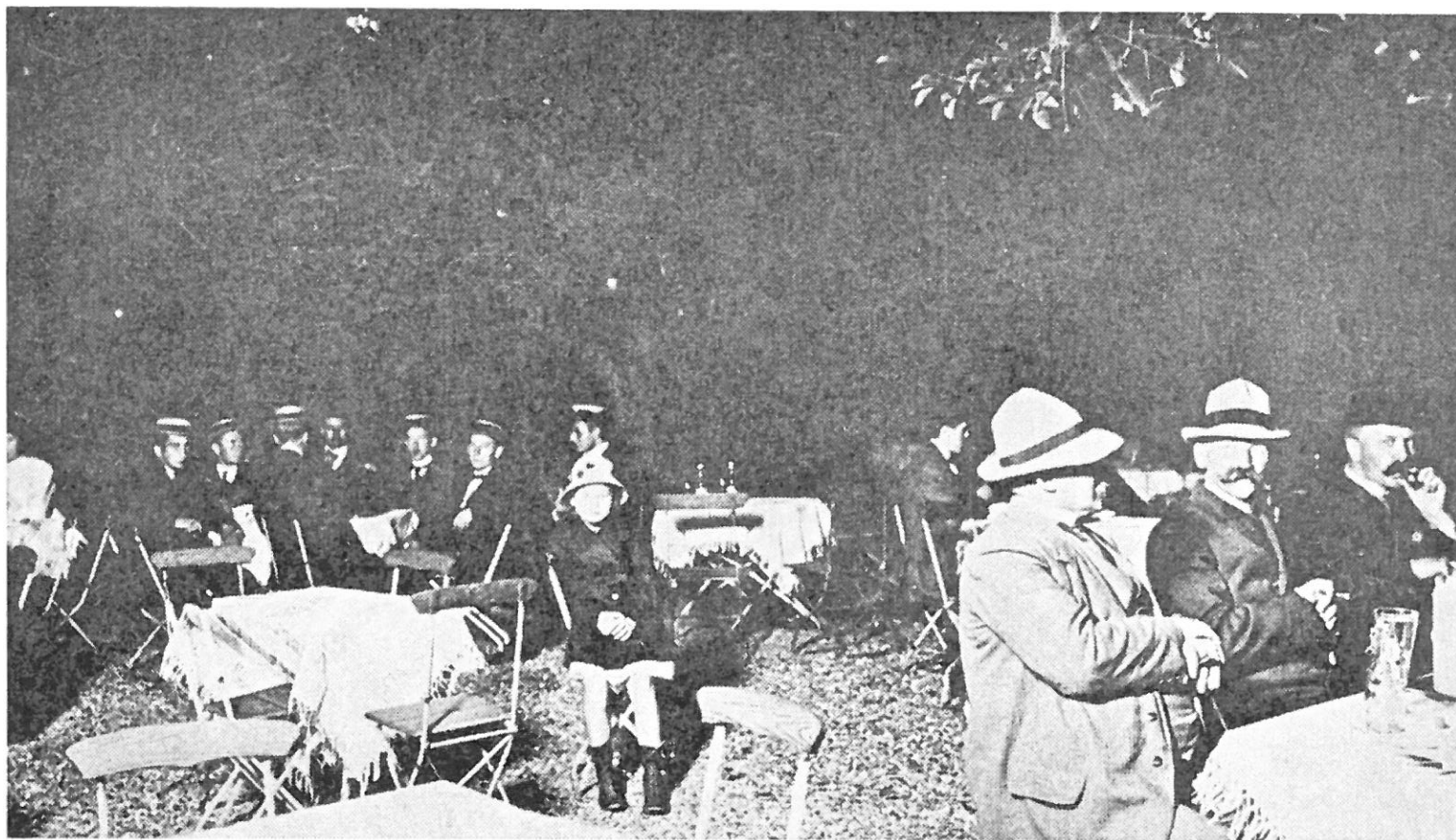
den ikke skulle betales, og til gengæld skulle pavillonen efter 25 års forløb overgå til kommunen. Byrådet var velvilligt stemt, men planen strandede på plantageinspektionens modstand.

Den gamle pavillon, som på den tid ejedes af gartner C. P. Jespersen, blev 1888 overtaget af hotelejer Steffen Poulsen, hotel »Thy«. Den tidligere ejer af »Thy«, Jørgen Larsen, som nu ejede hotel »Royal«, havde 1877 opført en dansesal med en lille scene, og her opførtes komedier og sommerrevy fra 1889. Steffen Poulsen byggede 1891 en to etagers pavillon til enden af salen, og øverste etage blev kaldt »Hatten«.

Pavillonen lå ikke på plantagens grund, men tæt op mod skellet på et areal, der fra gammel tid kaldtes »Tyrager«, og som formentes at tilhøre Thisted kommune, der administrerede det. Steffen Poulsen tilbød i 1894 at købe »Tyrager«, og byrådet ville godt sælge arealet, men så viste det sig, at kommunen ikke havde skøde på jorden, og ingen vidste, hvem der i virkeligheden ejede den. Den var fra gammel tid – nok flere hundrede år tilbage – tillagt byfogedembedet i Thisted. De gamle dages embedsmænd fik som regel

ikke ret meget i kontant løn – i nogle tilfælde vel slet intet – men til gengæld fik de indtægter på anden måde, navnlig ved at have brugsret over visse jorder. Byfogden i Thisted havde således græsningsret på Kappelsten ved Dragsbæk og på jorder ved Østerstrand foruden at han havde »tyreageren«. På sidstnævnte jordstykke har byfogden formentlig haft en tyr græssende og har haft indtægter ved at stille »bytyren« til rådighed for byens avlsbrugere. Der hørte landbrug til købmandsgårdene og til andre ejendomme i byen.

Omkring 1860 gennemførtes en reform, efter hvilken byfogderne kom på fast løn, og Thisted byråd spurgte indenrigsministeriet, om de pågældende jorder derefter kunne overgå til kommunen. Dette kunne ikke lade sig gøre, svarede ministeriet, idet byfogden fortsat havde ret til at udleje jorderne. Indtægterne herved blev fradraget hans faste løn. I 1874 blev byfogdens græsningsret

Fra Esplanaden 1918. Ved bordet til højre læge Andersen, grosserer Spangberg og dir. Eiø.

på Kapelsten afløst af Thisted kommune mod et årligt vederlag af 5 rd. til byfogedembedet.

Da Steffen Poulsen i 1894 ville købe »Tyrager«, vidste man i byrådet faktisk ikke bedre end at jorden tilhørte kommunen, men der kunne ikke findes dokumenter i så henseende. Der var heller ikke i pantebøgerne noget at finde om, at kommunen havde fået ejendomsret til jorden. Den var i gamle papirer kaldt »Byfogdens ager«, og den havde formentligt gennem lange tider været tillagt byfogedembedet. Der blev gennem de følgende år flere gange rettet henvendelse til ministeriet for at få ejerforholdet klarlagt, men heller ikke der kunne man hitte ud af tingene. Det blev dog klart, at Thisted kommune ikke ejede jorden, og det kunne så ikke være andre end staten, der var ejer. Ministeriet ville godt afstå jorden til en passende pris, og byrådet fik så i 1902 ved vurdering arealet – 12.600 kv. al. – ansat til 1800 kr. Men denne pris fandt ministeriet for lav.

Steffen Poulsen ville fortsat gerne købe jorden, idet han agtede at opføre en helt ny pavillon, men tiden gik indtil 1907 uden at der kom noget resultat. En ny henvendelse til ministeriet resulterede i et tilbud om at kommunen kunne overtage »Tyrager« for 3000 kr., og dette tilbud blev antaget. I 1908 fik kommunen skøde på jorden.

Det var byrådets hensigt selv at lade en pavillon opføre og leje den ud. Steffen Poulsen var nok efterhånden ved at køre træet i sagen, og efter at restauratør Eluf Eriksen havde opstillet »Valmuesalen« tæt ved »Sommerlyst« var han ikke længere interesseret. Så fik den gamle pavillon lov at stå uændret gennem en række år, og den var udlejet til de skiftende ejere af hotel »Thy«. I 1922 var dens tilstand så ringe, at byrådet lod den nedbryde. »Hatten« blev flyttet til Ashøje, hvor den stadig står. Der fandtes dog stadig et behov for en restaurant i skoven, og i sommeren 1924 opførtes en ny træbygning,

hvor Alfred Hald, hotel »Jylland«, drev sommerrestaurant. Han solgte 1952 huset til Thisted sangforening, som ejede det indtil det i 1968 blev solgt til KFUM-spejderne.

»Tyrager« er en smal strimmel jord, hvor der gennem en lang årrække var reberbane bag ved »Sommerlyst«. Arealet har været noget bredere end nu, og det strakte sig hen

langs engen. Skytteforeningen »Det broderlige skyttelaug«, der havde haft skydebane i Vegendal, flyttede 1890 om på tyreageren ved engen, men lauget opløstes nogle år senere. 1896 stiftedes en legepladsforening, som for private midler fik jordstrimlen ved engen udlagt til legeplads for byens børn, og som sådan blev jorden benyttet gennem mange år.

ROYALS HAVE OG ESPLANADEN

Den sommerrestaurant, der gennem mange år var kendt som »Esplanaden«, lå tæt ved »Sommerlyst« på den modsatte side af Plantagevej. Her havde gartner C. Carstens i sin tid have, og grunden ejedes senere af gasmester Fr. Loldrup, der 1890 opførte ejendommen »Valhalla«. I 1888 solgte Loldrup 2200 kv. al. grund til hotelejer Jørgen Larsen, »Royal«, som lod indrette en sommerrestaurant for »Thisted klub«, en eksklusiv

forening, som da spillede en vis rolle i byen, men som viste sig at være for ringe basis for foretagendet. Jørgen Larsen fik så almindelig beværterbevilling, og »Royals have« blev drevet sammen med hotellet, indtil Eluf Eriksen i 1907 købte den og omdøbte den til »Esplanaden«. Her var en lille pavillon til kunstneroptræden, flere små lysthuse og en keglebane.

I 1909 var der landsudstilling i Århus, og

en dansepavillon herfra blev købt af Eluf Eriksen, som 1910 opstillede den lige over for »Sommerlyst« og kaldte den »Valmuesalen«. Pavillonen var indvendig bemalet med valmueblomster. Her var en scene til optræden, og der var servering i salen. Der kunne dog, hvad sceneoptræden angik, ikke konkurreres med sommerrevyen i »Sommerlyst«, og efterhånden blev denne sal kun benyttet til offentlig dans, de såkaldte »valmuebal-

ler«, hvor det ofte gik livligt til og hvor der altid var en håndfast udsmitter ved døren.

I trediveerne overtog kommunen haven, hvor der ikke længere var servering. Valmuesalen blev i nogle år benyttet af idrætsforeninger, men den blev stærkt forfalden, og i 1956 blev den nedrevet. Der er nu et pænt lille anlæg i tilslutning til plantagen på den grund, hvor Esplanaden og forøvrigt byens første tennisbane lå.

STEMNING I FORDUMS DAGE

Hvad Thisted plantage i sin tid har betydet, er det vanskeligt for yngre generationer at forestille sig. Den blev anlagt på en nøgen bakkeskråning, og eftersom den voksede til, blev den en højt værdsat del af byen. I en tid, hvor der var småt med trafikmidler og hvor man slet ikke kendte til nutidens former for ferie- og friluftsliv med udflugter og

rejser, camping og badeliv, var plantagen et åndehul for thistedboerne.

Helt op til omkring 1920 var det ret almindeligt, at familier, navnlig småkårsfolk, der havde meget lidt med fornøjelser, tog madkurve med på »udflugt« om i skoven – sommeraftener som søndage. Oprindelig var her små lysthuse, men de blev i 1893 erstattet

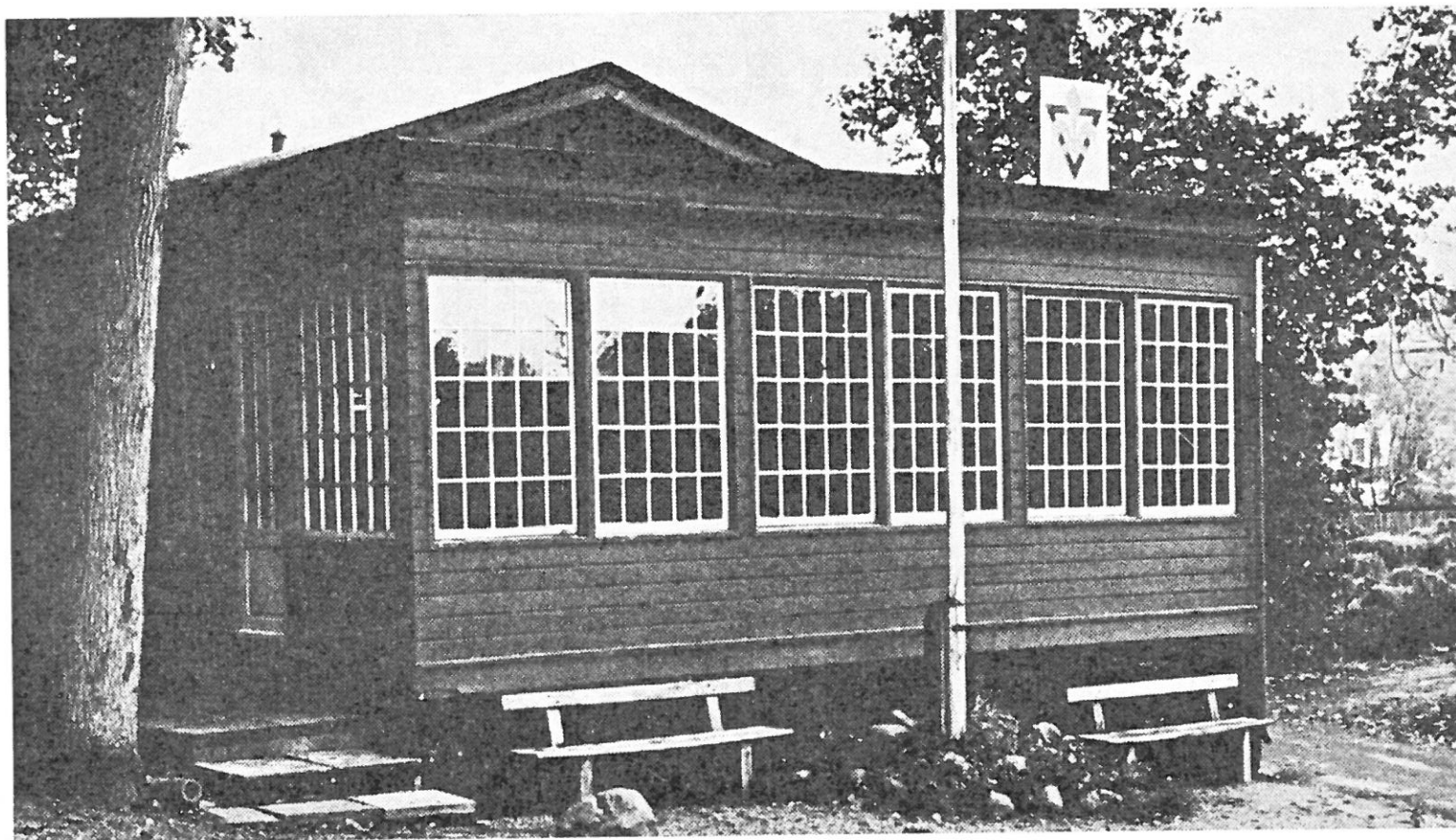
med faststående borde og bænke, hvor man kunne lejre sig. Ved torsdags- og søndagskoncerterne kunne der røre sig et helt folkeliv i gangstierne ved »Sommerlyst«, men særlig festligt var her, når der var noget ekstraordinært på færde, folkefester, dyrskuer etc., så var der for alvor liv i skoven – det var her »det foregik«, i hvert fald ved aftentide.

Ældre folk fra by og land mindes stadig med glans i øjnene den stemning, der rådede, når der i plantagens gange var ophængt kulørte lamper og opstillet transparenter, mens hornorkestret spillede og det myldrede med glade mennesker. Da var der hygge og fest.

Sommerrevyer blev spillet her fra 1889 til 1922, og de trak mange folk til. På den lille beskedne scene i »Sommerlyst« optrådte gennem årene mange, som senere blev kendte navne i teatrets verden. Der var hygge og humør under det lave tag, når aktuelle problemer – navnlig de rent lokale – blev be-

handlet i viser og dialoger. Da pavillonen var fjernet, blev der i nogle år spillet sommerkomedie på hotel »Thy«.

Helt fra halvfjerdserne var der tradition for, at thistedboere i ret stort tal samledes i skoven pinsemorgen til morgenkaffe og koncert. Denne skik ebbede ud i trediverne. Og så kom der en periode, hvor der faktisk var noget trist i skoven. Restauranterne var borte, der var ingen koncerter, og det stod ikke allerbedst til med orden og vedligeholdelse. Der kom kun få mennesker derom. I tiden efter sidste krig er kendelige forandringer til det bedre sket. Nu er der stil og orden, og anlæget er nu smukkere end det vel nogensinde tidligere har været. Et friluftsteater blev anlagt 1945–46 – på initiativ af landinspektør Poul Boe. – Langs Tingstrupvej var forhen en gammeldags idyl, hvis forsvinden ved vejens udvidelse gjorde mange betænkelige, men her er skabt særdeles smukke partier, som rigeligt opvejer det, der gik tabt.

Det sidste »Sommerlyst« ejes nu af KFUM-spejderne.